

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXIX, св. 1

ISSN 0350-185X
UDC 808

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
AND
SASA SERBIAN LANGUAGE INSTITUTE

SOUTH SLAVIC PHILOLOGIST

Vol. LXXIX, No. 1

Editorial Board

*Dr Rajna Dragičević, Dr Victor Friedman, Dr Najda Ivanova,
Dr Vladan Jovanović, Dr Aleksandar Loma, Dr Alina Maslova,
Dr Sofija Miloradović, Dr Miroslav Nikolić, Dr Slobodan Pavlović,
Dr Slobodan Remetić, Dr Jelica Stojanović, Dr Sreto Tanasić,
Dr Zuzanna Topolińska, Dr Anatoly Turilov, Dr Jasna Vlajić-Popović*

Editor-in-Chief

Rajna Dragičević

BELGRADE
2023

ISSN 0350–185X

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

књ. LXXIX, св. 1

Уређивачки одбор

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Владан Јовановић, др Александар Лома, др Алина Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Слободан Ремейић, др Јелица Стојановић, др Срејто Танасић,
др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов, др Виктор Фридман*

Главни уредник
Рајна Драгићевић

БЕОГРАД
2023

Први број *Јужнословенског филолога* изашао је 1913. године, у Београду. Часопис су покренули Љубомир Стојановић и Александар Белић, чланови Српске краљевске академије. Први уредник *Јужнословенског филолога* био је Александар Белић. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

808

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ = South slavic philologist / главни уредник Рајна Драгићевић. - [Штампано изд.]. - Књ. 1, св. 1/2 (1913) ; књ. 2, св. 1/2 (1921)-књ. 11 (1931) ; књ. 12 (1933)-књ. 17 (1938/1939) ; књ. 18, св. 1/4 (1949/1950)- . - Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1913; 1921-1931; 1933-1939; 1950- (Београд : Вірограф comp). - 24 cm

Полугодишње. - Друго издање на другом медијуму: Јужнословенски филолог (Online) = ISSN 2406-0763
ISSN 0350-185X = Јужнословенски филолог
COBISS.SR-ID 615183

Секретар Уређивачког одбора
др Владан Јовановић

Рецензенти

др Дејан Ајдачић (Универзитет у Гдањску), др Петар Буњак (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Дојчил Војводић (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду), др Гордана Драгин (Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду), др Екатерина И. Якушкина (Филолошког факултет, МГУ имени М.В. Ломоносова, Москва), Marko Jesenšek (Univerza v Mariboru), академик Александр А. Лукашанец (НАН Беларуси), др Наталија А. Николина (Институт филологије, МПГУ), dr Božana Niševa (Filozofická fakulta, Univerzita Karlova), dr Krystyna Kleszczowa (Uniwersytet Śląski w Katowicach), др Стана Ристић (Институт за српски језик САНУ, Београд), dr Jan Sokolowski (Instytut filologii słowiańskiej, Uniwersytet Wrocławski), Марија Стефановић (Универзитет у Новом Саду), др Божо Ђорић (Филолошки факултет Универзитета у Београду), dr Barbara Štebih Golub (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje).

Ово издање финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-47/2023-01/200174 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 28. марта 2023.

Издају

Српска академија наука и уметности, Кнез Михаилова 35, Београд
Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, Београд

Коректура: мср Дивна Продановић

Коректура резимеа на руском: мср Стефан Милошевић

Коректура резимеа на енглеском: др Татјана Ружин Ивановић

Припрема за штампу: Давор Палчић (palcic@eunet.rs)

Штампа: Вірограф comp d.o.o., Атанасија Пуље 22, Београд

Решењем Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије, број 413-00-724/2002-01 од 17. 7. 2002. године, ова публикација је ослобођена пореза на промет.

САДРЖАЈ

Студије и расправе

Jerzy Sierociuk: Specyfika słowotwórstwa gwarowego – uwagi nie tylko metodologiczne	9
Jeжи Сјероћук: Специфичност дијалекатске творбе – не само у методолошком погледу	26
Jerzy Sierociuk: The Specificity of Dialectal Word Formation – Some Methodological and Other Remarks	27
Irena Stramljič Brezник, Tjaša Markežič: Primer obrazilne konkurenčnosti feminativov na <i>-ica</i> in <i>-ka</i> pri moškospolskih tvorjenkah na <i>-or</i> in <i>-ator</i>	29
Ирена Страмљич Брезник, Тјаша Маркежић: Пример варијантних суфикса <i>-ica</i> и <i>-ka</i> у фемининативима изведеним од речи мушког рода које се завршавају на <i>-or</i> и <i>-ator</i>	43
Irena Stramljič Brezник, Tjaša Markežič: An Example of the Variant Suffixes <i>-ica</i> and <i>-ka</i> in Feminatives Derived from Masculine Words Ending in <i>-or</i> and <i>-ator</i>	44
Лариса В. Рацибурская: Лексические факторы выделения уникальных морфем	47
Лариса В. Рацибурска: Лексички фактори у алокацији јединствених морфема	55
Larisa V. Ratsiburskaya: Lexical Factors of the Allocation in Unique Morphemes	56
Гордана Р. Штрбац, Гордана Р. Штасни: Лингвокултуролошки аспекти лексеме <i>мачка</i> у српском језику	57
Гордана Р. Штрбац, Гордана Р. Штасни: Лингвокултурне аспекти слова <i>кошка</i> в сербском языке	95
Gordana R. Štrbac, Gordana R. Štasni: Linguoculturological Aspects of the Lexeme <i>Cat</i> in the Serbian Language	95
Martin Ološtiak: Nominačné aspekty lexiky a teória lexikálnej motivácie	97
Мартин Олоштјак: Аспекти лексичке номинације и теорија лексичке мотивације	119
Martin Ološtiak: Aspects of Lexical Nomination and a Theory of Lexical Motivation	120
Драга С. Зец: Лингвистичко истраживање једносложне или мушке риме у српској поезији	121
Драга С. Зец: Лингвистическое исследование односложных или мужских рифм в сербской поэзии	157
Draga S. Zec: A Linguistic Investigation of Monosyllabic or Masculine Rhymes in Serbian Poetry	158

Маја Р. Крстић: Деструктивни глаголи са дефектним парадигмом у руском језику	159
Майя Р. Крстич: Деструктивные глаголы с дефектной парадигмой в русском языке	169
Maја R. Krstić: Destructive Verbs with Defective Paradigms in The Russian Language	170

Некролози

Jerzy Bartmiński (19. септембар 1939 – 7. фебруар 2022) (Марија Стефановић)	173
Иосиф Абрамович Стернин (29. април 1948 – 5. март 2022) (Рајна М. Драгићевић)	179

Хроника

Међународни научни скуп <i>Slavic Linguistics Society 17. Slavic-Eurasian Research Center</i> . Универзитет Хокаидо, Сапоро, Јапан, 19–21. септембар 2022. г. (Александра Л. Цолић Јовановић) ..	185
--	-----

Прикази и критика

Исидора Бјелаковић. <i>Терминологија у књижевним језицима Срба XVIII и XIX века (асирономија)</i> . Нови Сад: Матица српска, 2022, 378 стр. (Ана З. Мацановић)	191
Марија Стефановић. <i>У лавиринџу речи: огледи из руске и српске когнитивне семантике</i> . Нови Сад: Филозофски факултет, 2022, 249 стр. (Срђан Петровић)	197
Бранка Тафра. <i>Језикословна разликосиј</i> . Загреб: Матица хрватска, 2022, 374 стр. (Ненад Б. Ивановић)	208
Гордана Штрбац и Гордана Штасни. <i>Слика њрироде у српском језику</i> . Нови Сад: Филозофски факултет, 2022, 337 стр. (Рајна М. Драгићевић)	214
Lilia Duskaeva (ed.). <i>The Ethics of Humour in Online Slavic Media Communication</i> . London and New York: Routledge, 2022, 180 p. (Бојана С. Милосављевић)	223
Євгенія Карпіловська, Зінаїда Козирева (ред.) <i>Словник мови творчих особистостей України другої половини XX – початку XXI століття</i> . Київ: Інститут української мови НАН України, 2022, 787 стр. (Милена Д. Ивановић)	232

- Јелена Башановић-Чечовић. *Рјечник говора околине Бијелог Поља (Вранешка долина)*. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 2020, 291 стр. и Данијела Радојевић. *Рјечник говора околине Берана*. Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 2021, 243 стр. (Бранкица Ђ. Марковић) 238
- Мирчета Вемић. *Речник картографских појмова*. Београд: Међународно удружење „Стил“, 2021, 573 стр. (Владан З. Јовановић) 242
- Зоран Кнежевић (гл. ур.), Радивоје Младеновић, Предраг Пипер (ур.). *Резултати досадашњих и правци будућих истраживања српских народних говора Косова и Метохије*. Београд: САНУ, Институт за српски језик САНУ – Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2021, 405 стр. (Татјана Г. Трајковић) 248
- Стана Ристић, Ивана Лазић Коњик, Ненад Ивановић (ур.). *Лексикографија и лексикологија у свјетлу актуелних проблема*, зборник научних радова. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2021, 1170 стр. (Вања Миљковић) 257
- Милош Ковачевић (ур.). *Актуелна истражања лексикологије и лексикографије српскога језика*. Андрићград: Андрићев институт, 2022, 357 стр. (Весна С. Николић) 267

Библиографија

- Библиографија за 2021. годину расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској (Ана В. Голубовић) 277

Регистри

- Регистар кључних речи LXXIX књиге
Јужнословенског филолога, св. 1 413
- Регистар имена LXXIX књиге
Јужнословенског филолога, св. 1 415

ИОСИФ АБРАМОВИЧ СТЕРНИН
(29. АПРИЛ 1948 – 5. МАРТ 2022)

Петог марта 2022. године преминуо је Јосиф Абрамович Стерњин, доктор филолошких наука, професор Катедре за општу лингвистику и стилистику Државног универзитета у Вороњежу (Воронежский государственный университет), директор Центра за комуникациона истраживања Државног универзитета у Вороњежу.

Ј. А. Стерњин рођен је 29. априла 1948. године у Московској области. Године 1970. завршио је романистику и германистику на Државном универзитету у Вороњежу. Кандидатску дисертацију *К проблеме дейктических функций слова* одбранио је 1973. године у Институту за лингвистику Руске академије наука у Москви, а 1987. године одбранио је докторску дисертацију *Лексическое значение слова в речи* на Белоруском државном универзитету у Минску. Од 1975. године био је запослен на Универзитету у Вороњежу. Као гостујући професор држао је предавања на универзитетима у Немачкој, Финској, Пољској, Аустрији, Киргизији итд.

Ј. А. Стерњин био је члан уређивачког одбора више научних часописа 1. *Вопросы психолингвистики*; 2. *Язык, словесность, культура*; 3. *Вестник ВГУ. Серия Филология. Журналистика*; 4. *Экология языка и культура речи* (Институт филологии и языковой коммуникации Сибирского федерального университета); 5. *Вестник Киевского национального лингвистического университета. Серия Филология*; 6. *Известия Воронежского государственного педагогического университета. Серия Гуманитарные науки* и др.

Био је председник организационих комитета више од 40 научних конференција.

Ј. А. Стерњин обављао је више функција у научним и стручним удружењима. Био је заменик председника Руског удружења научника, предавача и наставника реторике, члан Управног одбора Руске психолингвистичке асоцијације, председник Вороњешког психолингвистичког удружења, члан Међународног прагматичког удружења, члан

Међународног удружења примењене психолингвистике, члан Друштва за научну, техничку и културну сарадњу са Немачком итд.

Проф. Стерњин се бавио теоријом језика, контрастивном лингвистиком, когнитивном лингвистиком, теоријом говорне комуникације, реториком, комуникационим понашањем народа света, психолингвистиком, психолингвистичком лексикографијом.

Ј. А. Стерњин је аутор више од 40 монографија, међу којима су *Лексическое значение слова в речи* (1985); *Введение в речевое воздействие* (2001); (са Ј. Е. Прохоровим) *Русское коммуникативное поведение* (2002); (са З. Д. Поповом) *Когнитивная лингвистика* (2007); (са А. В. Рудаковом) *Психолингвистическое значение слова и его описание. Теоретические проблемы* (2011); (са А. П. Бабушкином) *Когнитивная лингвистика и семасиология* (2018); *Исследование значения как феномена языкового сознания* (2018) итд.

Аутор је и више од 60 уџбеника за ученике, али и за наставнике који предају у основној и средњој школи. Већина његових уџбеника посвећена је језичкој култури. Написао је и око 60 брошура о комуникационом понашању: *Общение без конфликтов* (1991); *Общение в семье* (1996); *Общение с мужчинами* (1996); *Общение с женщинами* (1997); *Анализ коммуникативных ситуаций* (1998); *Общение со старшим поколением* (2005); *Общение с дошкольниками* (2013); *Практикум по риторике* (2013); *Общение с разными типами собеседников* (2013) итд. Од 1970. до 2022. године написао је више стотина научних радова у Русији и иностранству.

Најцитираније књиге Ј. А. Стерњина су *Когнитивная лингвистика* (написана у коауторству са З. Д. Поповом, 2007), *Лексическое значение слова в речи* (1985), *Семантико-когнитивный анализ языка* (са З. Д. Поповом, 2006), *Введение в речевое воздействие* (2001) и др. Међу најцитираније радове објављене у часописима и зборницима спадају *Методика исследования структуры концепта* (2001); *Коммуникативное поведение как 'активное страноведение'* (1996); *Концепты и лакуны* (1998) и др.

Нит која повезује различита научна интересовања Ј. А. Стерњина јесте његова вишедценијска заинтересованост за међуљудску комуникацију и њене психолошке, антрополошке, социолошке, а затим и језичке основе.

Ј. А. Стерњин је творац учења о комуникационом понашању. Године 1989, први пут је употребио термин *комуникационо понашање* (*коммуникативное поведение*). Системски опис особености вербалног и невербалног општења неког народа представља опис комуникационог понашања тог народа. Циљ истраживања комуникационог понашања

јесте изналажење националних комуникационих специфичности и њихово уопштавање како би се разумела одређена национална култура.

Комуникационо понашање је предмет проучавања неколико различитих дисциплина, као што су етнографија, психологија, социјална психологија, социологија, теорија комуникације, реторика, психоллингвистика, социоллингвистика. Можда управо због тога што до сада није постојала дисциплина којој би комуникационо понашање било у центру интересовања, појаве које се односе на ову област до сада нису биле системски описиване. Ј. А. Стерњин је предложио интегралну науку чији предмет истраживања представља комуникационо понашање, а та наука је, пре свега, према замисли њеног оснивача, синтеза филологије и социјалне антропологије.

Према Ј. А. Стерњину, комуникационо понашање може бити вербално и невербално. Под вербалним комуникационим понашањем подразумева се вербално испољавање комуникационе културе у различитим комуникационим ситуацијама, као што су поздрав, упознавање, извињавање, давање комплимента, похвале, телефонски разговор, разговор с малом децом. Као што вербално комуникационо понашање захтева опис, исто тако и невербално комуникационо понашање треба системски описати и развити теоријске представе о структури и видовима овог облика комуникационог понашања. Комуникационо понашање се одликује нормама које омогућавају да се конкретно комуникационо понашање одреди као нормативно или ненормативно. Постоје општекултуралне, групне, ситуационе и индивидуалне норме комуникационог понашања.

Наука о комуникационом понашању има три основна задатка или три аспекта: теоријски, дескриптивни и експликаторни. Циљ ове науке није само опис специфичности припадника одређене нације у различитим комуникационим ситуацијама, као што су извињавање, похваљивање, давање комплимената, удварање, упознавање, поздрављање већ и објашњавање смисла таквих поступака и начина на који би се схватио изостанак тих комуникационих процедура. На крају, системско описивање и објашњавање мора имати и теоријску импликацију.

У својим радовима од 1989. године па све до краја живота, Ј. А. Стерњин је разрађивао и осамостаљивао ово учење развијајући његове методе, принципе, аспекте, термилошки апарат, задатке.

Вредност чланака и књига професора Стерњина не огледа се само у резултатима испитивања комуникационог понашања већ и у њиховом значају са становишта научне методологије, планирања и осмишљавања нове, модерне научне дисциплине. Организационе способности Ј. А. Стерњина долазиле су до изражаја и кроз укључивање великог броја сарадника у пројекат, како научника из Русије, тако и целе мреже истраживача из бројних других земаља, као што су Финска, Француска, Немачка,

Кина, Америка, па и Србија. Спремност на сарадњу коју су показивали истраживачи широм света представља велико признање за Стерњинов вишедеценијски рад.

Ј. А. Стерњин и његови сарадници широм света за кратко време су објавили много радова о комуникационом понашању. Прецизнији извештаји о резултатима прве деценије постојања тог пројекта, насталим током последње деценије XX века, систематизовани су 2001. године. Према библиографским подацима које наводи О. В. Височина (2000), за првих десет година објављено је више од двеста радова и књига из ове области. И током овог века настављено је са плодним истраживањима. Само 2002. године објављени су зборници радова о руском и француском, руском и кинеском, те руском и немачком комуникационом понашању, тако да данас библиографија радова с овом тематиком сигурно прелази неколико стотина јединица.

Српски лингвисти имали су прилику да се упознају и да сарађују са проф. Ј. А. Стерњином када је он гостовао у Београду на позив академика Предрага Пипера и када је 2003. године одржао предавање о комуникационом понашању у Српској академији наука и уметности. Тада је успостављена сарадња чији је резултат био деветнаеста по реду публикација о комуникационом понашању под називом *Коммуникативное поведение словянских народов*. Зборник је објављен у Вороњежу 2004. године, а уредили су га проф. Ј. А. Стерњин и проф. П. Пипер. Своје прилоге у овом зборнику објавили су српски лингвисти Предраг Пипер, Ксенија Кончаревић, Ружица Бајић, Људмила Поповић, Биљана Вићентић, Дојчил Војводић, Јасмина Влашкалић, Јелена Костић и Рајна Драгићевић. Како би учествовали у овом пројекту, сарадници су се упознали са основама Стерњиновог учења о комуникационом понашању и, по угледу на методологију, циљеве и задатке већ објављених истраживања о комуникационом понашању Руса и других народа, организовали сопствена истраживања комуникационог понашања Срба. П. Пипер је истражио вербалне асоцијације српских испитаника на стимулус *руски*. Љ. Поповић је упоредила гестове као невербалне и фразеологизоване облике комуникационог понашања Руса и Срба, Б. Вићентић је описала сличности и разлике у разговорној етикецији Срба и Руса, Ј. Костић је обрадила језик читуља у српским медијима, Р. Драгићевић је обрадила комуникациони идеал Срба и Руса итд.

Све те теме биле су нове и сасвим необичне за српске лингвисте, којима је лингвокултурологија била сасвим непозната научна дисциплина. Такође, методологија тих истраживања била је необична јер се до тада, осим у дијалектолошким истраживањима, није користила анкета, као ни други облици експеримента у лингвистици. После сарадње са Ј. А. Стерњином, на самом почетку XXI века, под директним или индирек-

тним утицајем његовог учења о комуникационом понашању, у Србији је почела да се развија лингвокултурологија. П. Пипер и др. објавили су *Асоцијативни речник српскога језика*, Љ. Поповић је написала прву лингвокултуролошку монографију у Србији *Језичка слика стварности (когнитивни аспекти контрастивне анализе)* (2008). У том таласу настала је и књига Р. Драгићевић *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу* (2010), у којој је једно поглавље посвећено Стерњиновом учењу о комуникационом понашању. М. Стефановић је објавила монографију *Језичка слика њородице у руском и српском језику* (2012). Нешто касније је К. Кончаревић објавила монографију *Језик и култура (славистичка њерсејективна)* (2018). Ј. А. Стерњин је спадао у ретке научнике који су били способни да својим научним ауторитетом промене парадигму у лингвистичким круговима у којима се кретао. Чак и ако у томе није увек успевао, углед му је био толико велик да се његово мишљење о свему што је писао морало цитирати.

Учење о комуникационом понашању, психолингвистичка истраживања вербалног и невербалног понашања, утемељила су Стерњинова когнитивнолингвистичка истраживања, па је тако настала и најцитиранија његова књига, написана у коауторству са З. Д. Поповом, *Когнитивна лингвистика* (2007). Да је теоријски заснована на резултатима његових ранијих истраживања, постаје јасно већ у предговору, у којем аутори наглашавају да се њихов приступ когнитивној лингвистици може назвати семантичко-когнитивна анализа и да је базирана на лингвистичкој школи Универзитета у Вороњежу.

Јосиф Абрамович Стерњин био је један од највећих руских лингвиста, који је по свом научном раду обележио последње деценије XX и прве деценије XXI века. Прославио је град Вороњеж, у којем је живео и изградио значајну школу својих сарадника и истомишљеника. Његове књиге и радови цитирају се широм света, а лингвисти многих земаља учествовали су у његовом пројекту о комуникационом понашању.

На сајту проф. Стерњина остала је записана мисао психолога Л. Петрановске: „Не треба васпитавати децу. Васпитавајте себе, а деца ће вас подражавати.“ Оставивши толико завршених пројеката и написаних књига, Стерњин је свакако васпитао много својих ученика у Вороњежу, Русији и целом свету.

Десетог децембра 2021. године, Ј. А. Стерњин одговорио је на позив да пошаље свој рад за *Јужнословенски филолог* LXXVIII/2, који је био посвећен академику Предрагу Пиперу, његовом пријатељу и колеги: „Мы с женой очень опечалены вестью о смерти Предрага Пипера, нашего хорошего друга. Он был у нас в гостях с женой, а мы приезжали в Белград к нему, гостили у него. Это прекрасный ученый и замечательный человек. Просим передать наши соболезнования его супруге. Я обяза-

тельно постарајусь подготовить материал в памятный выпуск журнала в 2022 г. Будьте здоровы и берегите себя.“

Није се могло ни наслутити да ће се непуна три месеца касније и овај велики научник и учитељ преселити у вечност.

Цитирана лијераџура

ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „Учење И. А. Стернина о комуникативном понашању“. *Зборник Матиче српске за славистику* 65–66 (2004): стр. 31–45.

[DRAGIĆEVIĆ, Rajna. „Učenje I. A. Sternina o komunikativnom ponašanju“. *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 65–66 (2004): str. 31–45]

СТЕРНИН, И.А. Персонални сајт. <http://sterninia.ru/>, приступљено 4. 1. 2023.

[STERNIN, I.A. Personal'nyj sajt. <http://sterninia.ru/>, pristupljeno 4. 1. 2023]

*Рајна М. Драгићевић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима

* rajna.dragicevic@fil.bg.ac.rs